

L'acollida d'alumnat immigrant en el sistema educatiu a Catalunya: reflexions i propostes a partir de l'anàlisi del cas de Vic

Núria Simó*

Resum

El procés tan intens d'arribada de població nouvinguda a Catalunya i a l'Estat espanyol ha tingut un gran impacte en la incorporació a les escoles, des de la meitat de la dècada de 1990, d'infants i joves de procedències diverses. L'acollida d'alumnat immigrant ha suscitat diferents actuacions polítiques, socials i educatives durant aquests anys. En aquest article s'analitzen les mesures que s'han posat en marxa a Vic, des de 1997 fins a 2010, amb la finalitat d'aportar elements de reflexió i contribuir a millorar l'acollida educativa i social de la població escolar nouvinguda i de les seves famílies.

Paraules clau

acollida d'alumnat nouvingut, alumnat immigrant, models d'acollida escolar, polítiques d'acollida, integració escolar

Recepció de l'original: 30 de març de 2011

Acceptació de l'article: 15 d'abril de 2011

Introducció¹

En els darrers vint anys Catalunya ha viscut un creixement molt important amb l'arribada de població nouvinguda. Aquest procés de creixement ha tingut un gran impacte en la incorporació a les escoles d'infants i joves de procedències diverses des de la dècada de 1990². Aquest article pretén fer una anàlisi de les decisions que s'han pres en política educativa local a Vic amb la finalitat d'aportar algunes dimensions d'anàlisi de l'acollida de l'alumnat immigrant a les escoles. Les reflexions són deutores de les investigacions que el Grup de Recerca Educativa de la Universitat de Vic (GREUV) ha dut a terme dins la línia de recerca Ciutadania, Immigració i Educació.

La perspectiva d'anàlisi

La trajectòria d'estudi del GREUV en relació a l'acollida de l'alumnat immigrant s'inicia en el període 1998-2002 amb el projecte «La fusió de les escoles públiques a Vic. Anàlisi d'una proposta de política educativa per a respondre al repte de l'educació en l'àmbit municipal»³. La recerca va fer el seguiment de la primera decisió que l'Ajuntament de Vic va assumir per fer front a les problemàtiques derivades de la matriculació dels infants en les diferents escoles públiques i concertades de la ciutat. Després de viure uns anys problemàtics amb la matrícula dels centres escolars, el

(*) Núria Simó és membre del Grup de Recerca Educativa de la Universitat de Vic (GREUV). Adreça electrònica: nuria.simo@uvic.cat

- (1) L'article parteix de les idees desenvolupades en la conferència «L'acollida d'alumnat immigrant en el sistema educatiu a Catalunya: El cas de Vic», impartida per l'autora l'11 de novembre de 2010 al Seminari de Pensament Pedagògic de la Universitat de Barcelona, organitzat pel Departament de Teoria i Història de l'Educació de la UB.
- (2) Diferents estudis i informes, com ara Alegre (2005), Ferrer (2009) i Generalitat de Catalunya (2009), aprofundeixen en aquesta qüestió.
- (3) Per aprofundir en la recerca realitzada vegeu Carbonell, Simó i Tort (2002).

desequilibri de matrícula entre quatre escoles públiques de la ciutat va ser el detonant que va dur a prendre la decisió. Dues d'elles no eren escoles que les famílies autòctones triessin per als seus fills, mentre que les altres dues estaven a vessar amb infants nascuts a Catalunya, i no podien cobrir totes les demandes de la preinscripció. Davant d'aquesta situació, l'alcalde va decidir tirar endavant dues mesures: la fusió de quatre escoles en dues i la distribució de la població nouvinguda entre totes les escoles públiques i concertades de Vic.

Aquesta decisió de política educativa municipal va forçar l'Administració educativa catalana a involucrar-se en la decisió, la qual cosa va tenir un gran impacte mediàtic. El següent projecte (2006-2008) d'aquesta mateixa línia de recerca va ser «Escola i comunitat intercultural: propostes i estratègies de treball comunitari al Barri Sud, al centre de Vic i a Hostalets de Balenyà»⁴, i de 2008 a 2010 s'ha dut a terme el projecte «Avaluació dels Espais de Benvinguda Educativa a Vic i a Reus»⁵. Aquests projectes han permès analitzar i reflexionar al voltant dels diferents elements que han estat la base de la política educativa local pel que fa a l'acollida de la població escolar durant aquest període a Vic, que ha esdevingut un laboratori des del qual és possible analitzar l'impacte educatiu de les decisions preses.

La perspectiva metodològica d'estudi de les recerques dutes a terme ha estat qualitativa, amb la finalitat de recollir les veus dels agents socials i educatius implicats en els fenòmens analitzats en aquestes recerques. La intenció que les travessa ha estat la de plantejar una visió prou àmplia per recollir alguns matisos de la complexitat dels fenòmens estudiats.

El fenomen migratori als darrers anys

Segons dades del Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012 de la Generalitat de Catalunya, en la dècada de 1999 a 2009, el creixement total de la població de Catalunya ha estat de més d'1,2 milions d'habitants, un milió del qual correspon a la població estrangera, que el 2009 representava el 16% del total. Aquesta població estrangera arribada a Catalunya en aquest període ho va fer en un moment de creixement econòmic favorable. Tanmateix, com assenyalava el Pla esmentat:

La població estrangera no ha estat només composta per personal treballador, sinó també per sol·licitants de refugi, estudiants i persones que han arribat per reagrupament familiar. (Generalitat de Catalunya, 2010, p. 9)

Aquest creixement sostingut a Catalunya ha estat més fort en algunes ciutats, com ara Vic i Reus, el creixement de les quals ha estat d'un 23% en aquest mateix període. Així doncs, el 2010, Vic que té una població de 40.420 habitants compta amb un 25,67% de població estrangera, segons dades d'IDESCAT⁶. Pel que fa a la població escolar immigrada, des de 1997, durant el període de la preinscripció es distribueix de forma equitativa entre totes les escoles públiques i concertades de Vic, a causa de diferents mesures que han marcat la política d'acollida local en aquest període.

(4) Projecte de recerca subvencionat dins de la Convocatòria ARAI 2006. Per aprofundir en la recerca realitzada, vegeu Simó, Tort i Lago (2009).

(5) La recerca ha comptat amb el finançament del Departament d'Educació (2008-09) i amb un ajut dins de la Convocatòria ARAFI 2008. Coordinació del projecte: Núria Simó (GREUV-UVIC). Avaluació de l'EBE de Vic: Jaume Carbonell, Jordi Collet, Antoni Tort, Mariona Buj, Pilar Saus, Glòria Solà i Maite Pujol. Avaluació dels EBE de Reus (Grup EMIGRA – UAB): Sílvia Carrasco, Jordi Pàmies, Laia Narciso, Sònia Peñuela i Maribel Ponferrada. Per aprofundir en la recerca realitzada, vegeu Simó, 2010 [coord.].

(6) En línia: <http://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?b=6> [accés: 1.03.2011].

Les decisions en la configuració del mapa escolar

La configuració del mapa escolar d'un municipi té un paper important en l'accés a una plaça escolar en igualtat d'oportunitats per a tota la població. Com manifesten Benito i González (2007), aquestes decisions poden contribuir a l'equitat educativa. És a dir, la planificació d'unes condicions estructurals ajustades a les diverses necessitats educatives dels individus contribueix a garantir la igualtat d'oportunitats real i possible dins del sistema educatiu. Per tal de generar aquestes condicions, per tant, és important conèixer la composició social dels centres educatius, i tenir la possibilitat de dissenyar i impulsar polítiques a favor de l'equitat partint de la situació inicial de cada escola pel que fa al perfil de l'alumnat i de les famílies que en formen part.

La construcció del «Model Vic»

En el cas del municipi de Vic, l'anàlisi de les diferents mesures de política d'acollida des de 1997, permet diferenciar-ne dos períodes:

1. De 1997 a 2007, les decisions preses repercuteixen en la configuració del mapa escolar de Vic, mediàticament conegut com el «Model Vic».
2. De 2008 a 2010, es prenen noves decisions polítiques davant dels desajustos del «Model Vic» i es crea l'Espai de Benvinguda Educativa (EBE), un nou recurs que es «ven» com una possible solució a l'acollida.

En aquest nou context social, les primeres decisions en el mapa escolar es varen prendre el 1997 amb dos tipus de mesures. D'una banda, la fusió de quatre escoles d'educació infantil i primària en dues a partir de l'aprovació del Decret de fusió que la Generalitat va redactar, tot acceptant la proposta de l'Ajuntament. De l'altra, l'acord municipal de distribució dels infants nouvinguts en totes les escoles públiques i concertades de Vic. Així, des de 1997 fins a 2002, les escoles Andersen i Balmes i les escoles Guillem de Montrodon i Sant Miquel dels Sants segueixen el procés de fusió. Les primeres accions que van haver d'emprendre foren:

- ampliar les escoles receptores en escoles de doble línia;
- treballar per a la cohesió dels nous equips docents, de les famílies i dels infants;
- acceptar la desaparició de les dues escoles que fins llavors eren al centre de la ciutat per localitzar-se als extrems de la ciutat.

Aquest procés que va demanar una aposta decidida per a la presa de decisions locals en un tema que està en mans del govern autonòmic fou interessant en la mesura que va exigir que els agents educatius i socials negociessin conjuntament les decisions de política escolar. Tot i ser conscients que no és l'única mesura necessària, aquesta decisió introduí un factor corrector en la situació on havia arribat la ciutat de Vic l'any 1997. Tanmateix cal remarcar que diferents veus valoraven que arribava massa tard.

Aquest procés ràpidament va ser anomenat, pels mitjans de comunicació, com el «Model Vic», i va esdevenir una marca que ha estat utilitzada en molts moments des del punt de vista polític pels poders públics de la ciutat; marca pròpia que recull la

distribució d'infants i joves a totes les escoles públiques i concertades de Vic⁷. Si fem balanç de les característiques atribuïdes al «Model», en primer lloc podem destacar que fou una marca mediàtica construïda socialment que la premsa va valorar com la solució a l'arribada de la població immigrada. Ara bé, cal remarcar que les escoles que no eren acceptades per la població autòctona a la dècada de 1990, ja eren escoles que havien rebut els infants de famílies que venien de fora de Catalunya en les migracions anteriors i feia temps que eren escoles estigmatitzades per part de la població autòctona.

Si analitzem les aportacions d'aquestes mesures en la reordenació del mapa escolar de Vic podem valorar la repercussió positiva de la Comissió d'Escolarització des de 1997, perquè contribuï a l'equilibri de la composició social de l'alumnat en les diferents escoles de la ciutat, amb la intenció d'evitar centres amb forta segregació escolar. També cal remarcar la incomprensió que va provocar en la ciutat el fet que no es volgués prendre cap decisió al voltant de l'escola Montseny per millorar els seus equipaments, situar-la en una zona més fronterera amb altres barris i que pogués allunyar-se del procés de segregació escolar que vivia des de feia anys. Com afirmen Kempen i Özüekren (1998), la segregació escolar, conseqüència de la residencial, pot minvar les oportunitats d'accedir a una educació de qualitat. Si bé la composició de la població escolar no és condició suficient per garantir l'accés a la igualtat d'oportunitats, els processos i resultats d'aprenentatge de tots els infants que assisteixen a cada centre són una mesura que situa les escoles en un punt de partida similar, sempre que després es desenvolupin altres mesures educatives que facin possible el treball educatiu en la pràctica per a garantir aquesta igualtat d'oportunitats.

La construcció mediàtica del «Model Vic» va associada, segons l'anàlisi que en fan els mitjans de comunicació, a la fusió de les quatre escoles en dues, a la distribució i a la bona pràctica educativa. Sembla que des d'aquest punt de vista el «Model Vic» durant els primers anys es viu com la solució a la situació viscuda. En cap cas la premsa va analitzar ni va donar rellevància al fet que aquestes mesures van suposar el treball conjunt dels agents implicats en les decisions preses, ni tampoc a les veus més crítiques que des de la pràctica educativa ja avisaven que la distribució no era l'única solució educativa a l'acollida.

Desajustos del Model Vic

L'any 2003, amb la finalització del procés de fusió i la implicació en la continuïtat de la mesura de la distribució de tots els centres de Vic, hi ha dues escoles, una pública i una concertada que continuen tenint un percentatge de població immigrada molt superior a la mitjana de la resta de les escoles. D'una banda, l'escola concertada Santa Caterina, situada al casc antic de Vic que acull la població que viu en aquesta zona. De l'altra, l'escola Montseny que acull els nens i nenes del barri Montseny, anomenat popularment com el barri de les cases barates, aïllat durant molt de temps de la resta de Vic per la via del tren i per l'antiga carretera N152, amb dèficits d'equipaments públics i amb barreres físiques i culturals. En aquesta última escola, la

(7) De tota manera Vic no és l'única ciutat on s'aplica la distribució equilibrada de població escolar novinyada a partir de la dècada de 1990. Ciutats com Manlleu, Olot i Banyoles també han estat pioneres en tirar endavant aquesta mesura.

segregació residencial feia molt artificial la barreja de la composició social de l'alumnat. L'escola donava resposta al barri; ara bé el barri no compta amb una composició social heterogènia de la població.

Davant d'aquesta situació podem afirmar que la regulació de la composició dels centres és una eina que pot equilibrar la composició social dels centres però té els seus límits. Un dels factors determinants és que la població nouvinguda es distribueix equitativament en període de preinscripció entre totes les escoles públiques i concertades de la ciutat. Ara bé, la població de classe socioeconòmica més elevada, no. Hi ha escoles que no són triades per aquestes famílies. Per això, com expressen Raveaud i van Zanten (2007), cal analitzar la fractura existent entre les decisions polítiques oficials i les decisions polítiques en acció perquè al final les interpretacions de les normes són les que decideixen les possibilitats d'acció amb les que compta la població en el moment de triar centre. En aquesta mateixa línia Alegre, Benito, Chela i González (2010) determinen que en els contextos on la llibertat d'elecció escolar té un pes rellevant en l'assignació de centre, són les famílies amb un capital instructiu més elevat aquelles que acostumen a extreure una major rendibilitat de la seva estratègia de tria. Raveaud i van Zanten (2007) van més enllà i afirmen que aquest mateix perfil de famílies són les que també es situen amb avantatge en el marc de sistemes on l'elecció es troba sotmesa a una clara regulació pública. En els dos casos, factors com la capacitat d'accedir a informació que es considera valuosa, l'accés a xarxes socials més àmplies, competències estratègiques i habilitats de relació interpersonal afins als codis comunicatius de determinats centres escolars, etc., són aprofitats per les famílies que treuen el màxim rendiment de l'opció de triar centre. A més, el fet de disposar d'una situació econòmica que els permet assumir el cost del transport o de certes quotes addicionals necessàries per a l'escolarització en determinats centres contribueix a explicar les raons d'aquest fenomen. D'altra banda, la matrícula viva omple les places de les escoles que han quedat lliures a principis de curs i finalment la mobilitat de la població escolar com un factor estructural important introdueixen nous elements d'inestabilitat a la distribució inicial.

Més enllà de l'exemple de Vic, les iniciatives de delimitar zones d'influència o no, l'establiment de places de reserva o el paper de l'escola concertada, són processos endegats a diferents poblacions catalanes que plantegen, amb totes les seves virtuts i defectes, la realitat d'una regulació de l'escolarització difícil i canviant (Tort i Simó, 2007). Es tracta d'una regulació entesa, segons Maroy (2009), com un procés múltiple i contradictori no només per les seves fonts, els seus mecanismes i els seus objectius, sinó també per la pluralitat dels actors que la construeixen. Aquesta multiregulació produeix ordre i ajust, i alhora desordre i contradiccions que varien en l'espai i el temps.

Noves decisions: nova fusió?

El 2005, la ciutat de Vic determinà finalment la ubicació de la nova escola al sud de la ciutat. Des de 2003 la nova direcció de l'escola Montseny, que havia iniciat un nou projecte educatiu (Martí, 2007), i que va esdevenir el centre de referència de la major part de les famílies que vivien en aquella zona, sol·licità el seu trasllat amb la intenció d'obrir-se a la segregació residencial. El curs 2005-2006, sense considerar la sol·licitud del centre Montseny, la nova escola obre les portes en barracons provisionals amb una matrícula molt baixa i amb un nou equip directiu al capdavant. El curs 2006-

2007, amb l'edifici ja acabat, la Generalitat autoritza una nova fusió a Vic: la del centre Montseny amb el centre nou de Vic. El resultat serà l'Escola la Sínia de Vic, dirigida per l'equip directiu de l'antiga escola Montseny i amb el repte de configurar el centre com el que anomenaran «Centre acollidor». El curs 2007-2008 sol·licità el Pla Estratègic d'Autonomia de Centre per incorporar la figura de l'educador social a la plantilla docent i treballar directament amb les famílies i els mestres per a garantir l'accés a la igualtat d'oportunitats de tots els nens i nenes del centre.

Les noves problemàtiques davant les decisions preses

Lluny de solucionar tots els problemes, les decisions preses a Vic plantegen noves situacions per a les quals cal buscar noves solucions. Així mateix, la necessitat de models i referents sobre l'escolarització dels nens i nenes de famílies immigrades van convertir el «Model Vic» en una marca propagandística però també en una diana on disparar. D'una banda se li adjudicaven unes expectatives elevades, com ara que es «resoldrien els problemes de la immigració», en el sentit d'entendre-ho com un fenomen temporal; d'altra banda, s'albirava com una estratègia buida, com ho demostraria el fet que justament no resol·lia els conflictes derivats del nou escenari social. En el cas de Vic hi ha un cert acord per valorar que el procés englobat en l'anomenat «Model Vic» es va anar fent sense una estructura sòlida de tècnics i de personal qualificat en els serveis municipals d'ensenyament. Aquesta situació fa pensar que les ciutats mitjanes i els ens comarcals hauran de valorar la seva capacitat per orientar dinàmiques complexes en els seus centres educatius (Tort i Simó, 2007).

Així doncs la nova situació ha fet emergir noves problemàtiques que es poden sintetitzar en aquests tres punts:

1. La pressió de l'escola concertada que, si bé participa en la distribució de la mateixa manera que la pública, no se sent sempre tractada en igualtat de condicions pel que fa a l'assignació de recursos⁸.
2. Les noves situacions educatives exigeixen als centres educatius un replantejament en l'organització dels processos d'acollida de tots els infants i de llurs famílies més enllà de la primera arribada.
3. El fet que el treball educatiu cal ampliar-lo i establir-lo amb tots els agents socials i educatius del territori més enllà de l'escola. Aquests factors ens remetent a la complexitat dels fenòmens educatius, per la qual cosa les respostes a les situacions socials i educatives canviant són multidimensionals i plantegen decisions de caràcter més ampli.

L'Espai de Benvinguda Educativa, un nou recurs per a l'acollida

Els recursos que Vic destina a l'acollida han augmentat en els darrers anys. L'any 2004 la Generalitat aprovà el Decret 252/2004 pel qual s'establien les funcions de les Oficines Municipals d'Escolarització (OME). Les OME es plantegen com un instrument de col·laboració entre l'ajuntament i el Departament. Pensades per col·laborar en el procés d'informació i gestió de l'escolarització en els centres

(8) La lluita per aconseguir una aula d'acollida en cada centre fou més difícil per als centres concertats. Des del curs 2008-2009 tots els centres en tenen.

d'educació infantil, primària i secundària sostinguts amb fons públics en l'àmbit del seu municipi, cal remarcar que la Comissió d'Escolarització ja funcionava a Vic des que es va iniciar el procés de fusió. El Pla Educatiu d'Entorn de Vic (PEEV) —en funcionament des del curs 2005-2006— s'emmarca en el Projecte Educatiu de Ciutat (PEC) i treballa en xarxa amb les escoles, les famílies amb fills i filles de 0 a 18 anys i les entitats de la ciutat:

L'objectiu del Pla Educatiu d'Entorn Vic és millorar l'acció educativa mitjançant la coresponsabilitat dels diferents agents del territori. El tres pilars bàsics del PEEV són treballar per a la igualtat d'oportunitats, la cohesió social i l'ús de la llengua catalana.

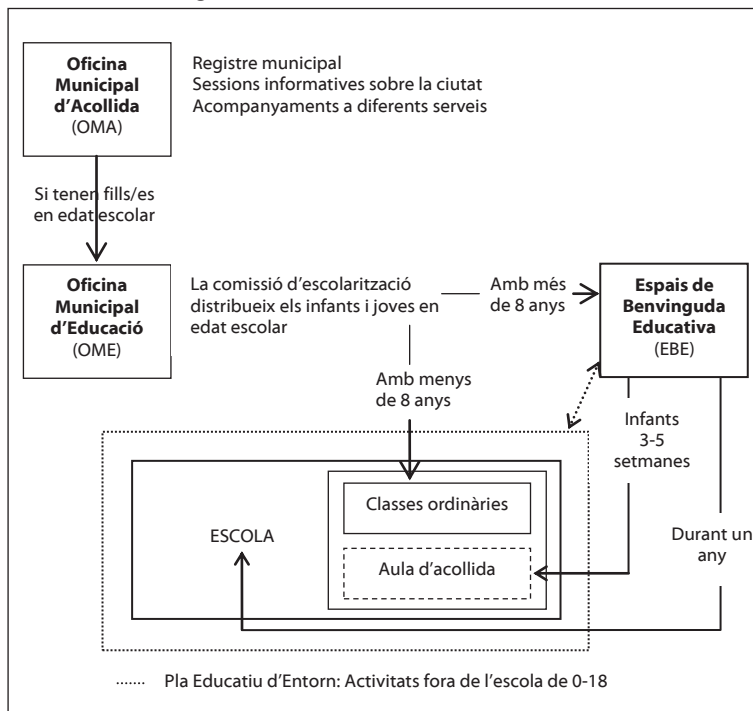
El mateix Ajuntament situa l'EBE com un recurs dins del PEEV. El defineix com un espai d'acollida educativa familiar, gestionat de forma conjunta entre l'Ajuntament de Vic i el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. A més, el planteja com un punt de referència per a la població nouvinguda de la ciutat, aprofitant el temps que transcorre entre l'arribada i la incorporació al centre. Cal destacar que el treball que du a terme l'EBE s'adreça a les famílies i als seus fills, fent especial èmfasi en el coneixement de la ciutat de Vic i de la llengua catalana⁹.

El 9 de maig de 2009 es va posar en marxa l'Oficina Municipal d'Acollida (OMA). És el primer recurs d'atenció a les persones que arriben a la ciutat sigui quina sigui la seva procedència. Des d'aquí s'organitzen i es coordinen els serveis que pot necessitar cada individu. També es dona l'oportunitat a les persones que fa temps que són a la ciutat que puguin gaudir d'aquest servei. La primera tasca que realitza l'OMA és la de la tramitació de l'empadronament. L'entrevista aprofundida individual orienta el Pla de Treball que s'adapta a cada persona per vincular-la als recursos que pugui necessitar de la ciutat: targeta sanitària (CAP); escola per als seus fills (OME-EBE); inserció laboral o cursos de català a través del Consorci de Normalització Lingüística (CNL). L'OMA coordina la Xarxa d'Acollida Municipal; tramita l'informe d'arrelament social i l'informe de disponibilitat d'habitatge, i orienta les persones per a l'aprenentatge del català ja que es considera una eina fonamental de cohesió social, tot i que el col·lapse dels serveis com l'escola d'adults o el CNL no permet donar una resposta ràpida a totes les necessitats.

Si més no, la posada en marxa de tots aquests recursos ofereix un context diferent al que s'havia plantejat durant els anys més centrals d'accions vinculades a la configuració del mapa escolar. Els recursos que treballen per a l'acollida, més enllà de l'escola, ofereixen un entorn que de forma coordinada esdevenen fonamentals per donar suport a les necessitats de l'escola i complementar la tasca que ja fan els centres de primària i secundària. Paral·lelament a aquests recursos, dins dels centres educatius públics i concertats de Vic compten, des del curs 2008-2009, amb aula d'acollida, si bé no totes tenen la mateixa dedicació horària dels tutors destinats al seu funcionament. El Pla per a la Llengua i la Cohesió social (LIC) del Departament d'Educació, que recollia els objectius de «potenciar i consolidar la cohesió social, l'educació intercultural i la llengua catalana en un marc plurilingüe», va suposar l'arrencada d'un seguit de mecanismes i estratègies entre els quals destaca, a partir del curs 2004-2005, la creació de les aules d'acollida, dotades amb un tutor específic i amb els recursos materials adequats.

(9) Informació extreta del lloc web: http://www.vic.cat/grups/Edu_PC/index.php [accés: 17.03.2011]

Figura 1. Circuit dels recursos d'acollida a Vic

Font: Elaboració pròpia (Simó, 2010)

En aquest context, la posada en marxa d'aquest nou recurs va desfermar una nova tempesta mediàtica i política que va transcendir l'àmbit local. Sorprenentment l'EBE actuava com a reflex i com a il·lusió (Collet, Simó i Tort, 2010). Les expectatives posades en aquest recurs tan petit dins del circuit d'acollida del municipi l'erigien, novament, com la solució als desajustos que Vic vivia en relació als processos d'acollida de la població nouvinguda.

L'EBE: del concepte a la pràctica

L'EBE és un espai transitori de suport a infants i joves i a llurs famílies, i atén a la població escolar entre 8 i 16 anys mentre esperen l'assignació definitiva d'escola. Aquest espai, de gestió compartida entre la Generalitat i l'Ajuntament, té la doble funció d'apropar els infants i joves i les famílies al sistema educatiu i al municipi. Aquesta doble acollida, si bé és valorada positivament per tots els agents, és difícil de concretar-ne l'abast.

Com es pot veure a la Taula 1, durant els cursos 2008-2010 hi han passat 224 infants: 110, el 2008-2009, i 114 el 2009-2010. Tot i que el període d'estada a l'EBE és entre 3 i 5 setmanes, cal precisar que hi ha diferències entre la durada de l'estada per a aquells que arriben durant el curs escolar i els que arriben més a prop de l'estiu. La mitjana d'estada ha estat d'uns 25-27 dies per als infants i joves que

arriben dins del període de curs escolar en què es reuneix la Comissió d'Escolarització i de 70 dies per aquells infants i joves que van arribar després de la darrera Comissió d'Escolarització del mes de maig (període en el qual es tanca la incorporació de l'alumnat al centre per saber amb quantes places es compta per a la preinscripció escolar del curs següent). Cal remarcar que la incorporació dels infants i joves als centres públics i concertats s'ha fet en un percentatge molt similar mantenint la distribució en totes les escoles de la ciutat.

Taula 1. Població escolar atesa a l'EBE de Vic (2008-2010)

	Curs 2008-2009	Curs 2009-2010
<i>Infants i joves</i>	110 (fins a maig 2009)	114 (fins a maig 2010)
<i>Temps d'estada</i>	Al voltant de 25 dies	maig-agost 2009: 70 dies aprox. setembre 2009-maig 2010: 27 dies aprox.
<i>Sexe</i>	41% noies 59% nois	48% noies 52% nois
<i>Etapas educatives</i>	41% Primària 57% Secundària 2% No Escolaritzats	42% Primària 58% Secundària
<i>Incorporació als centres (segons titularitat)</i>	44,5% Concertada 50% Pública 5,5% No escolaritzats	45,5% Concertada 51% Pública 3,5% Fora de Vic

Font: Elaboració pròpia (Simó, 2010)

Les professionals que van formar part de l'EBE a Vic durant el curs 2008-2009 van ser una mestra, que és la directora de l'EBE, una educadora social que s'encarrega del treball amb les famílies, una tècnica d'integració social i una monitora de temps lliure. Durant el curs 2009-2010, l'Ajuntament de Vic va prescindir de la figura professional de la monitora de temps lliure davant la reducció de despesa a causa de la crisi econòmica. Si bé el Departament d'Educació va mantenir les dues professionals durant el segon curs, la dificultat a l'hora de tramitar el pagament de la tècnica d'integració social per part de la Generalitat va dificultar el funcionament de l'EBE durant el primer trimestre del curs 2009-2010.

El treball educatiu amb els infants es centra principalment en la realització d'activitats en llengua catalana oral i escrita (en menys proporció) orientades a aprendre un vocabulari bàsic i a conèixer la dinàmica de funcionament de les rutines escolars dels centres. L'horari és de dilluns a divendres de 9 a 13h. Els dijous es destinen a fer activitats per conèixer diferents recursos i serveis de Vic: anar a la biblioteca, al mercat, conèixer el Vic Jove, etc. L'horari de tardes està pensat per integrar els infants i joves en activitats del Pla Educatiu d'Entorn (PEE), cosa que no ha estat possible.

En el treball amb famílies s'han dut a terme acompanyaments a diferents recursos de la ciutat, en petits grups o de forma individual segons les necessitats expressades. Aquesta activitat, que ha estat la més valorada per part de les famílies durant els dos cursos de l'avaluació de l'EBE, és una tasca que des de 2009 també

la realitza l'OMA, per la qual cosa la coordinació entre els dos espais és fonamental per evitar buits o solapaments. També s'han planificat tallers de comunicació oral davant el col·lapse del CNL i de l'escola d'adults per poder cobrir tota la demanda. També s'han dut a terme sessions informatives sobre el sistema educatiu i el funcionament general de l'escola i s'ha dinamitzat la participació en activitats culturals de la ciutat, tot i que no va ser possible coordinar-les amb el PEEV. A partir de l'anàlisi feta durant els dos cursos, la participació de les famílies és significativament inferior en les activitats culturals, tot i que va augmentar durant el curs 2009-2010 quan es va posar en marxa la coordinació amb l'OMA.

L'EBE: anàlisi dels resultats principals

Els principals resultats de l'avaluació d'aquest espai pel que fa a les seves funcions permeten afirmar alguns aspectes positius de l'experiència i també els seus límits, com es detallen a l'informe de la recerca (Simó, 2010).

Dels aspectes positius, les dimensions reduïdes de l'espai i el tracte personalitzat han estat els aspectes més valorats per famílies i infants, tot i esdevenir una experiència positiva d'acollida per part de tots els agents. En relació als aspectes valorats sobre les mesures de política educativa, es detecta una sensació superficial que la matrícula viva ha ordenat una mica més perquè l'EBE fa arribar als centres grups petits que ja han tingut un primer contacte amb la dinàmica escolar. Aquest element és valorat per alguns centres com un element positiu, però val a dir que està relacionat amb un fet que aules d'acollida de diferents centres ja resolen. Pel que fa al treball educatiu amb infants i famílies, l'alumnat compta amb un llistat de vocabulari inicial abans d'arribar al centre, comprèn algunes informacions escolars bàsiques i ofereix una primera informació sobre l'entorn a les famílies. Finalment l'EBE fa arribar a les escoles un informe escolar i emocional previ de cada infant que aporta dades inicials dels mateixos.

Pel que fa als límits, si bé la valoració que fan les famílies de l'acollida que han viscut a l'EBE és positiva, el seu abast és limitat. De moment no ha estat possible transferir alguns dels aspectes positius d'aquesta experiència en l'organització dels centres, sobretot d'educació secundària, per facilitar la incorporació de les famílies novingudes a les escoles. Una altra de les funcions que segons la resolució hauria de fer l'EBE són les de sensibilització de l'acollida de la població novinguda, en tota la població. Aquesta no és possible dur-la a terme de forma aïllada des d'aquest servei si no es treballa de forma coordinada amb els altres serveis i recursos per a l'acollida del municipi. Pel que fa a les decisions de política educativa s'ha evidenciat molta dificultat en la coordinació dels diferents serveis que participen d'alguna manera en l'acollida (OMA, OME, PEC, PEE), així com la dificultat de delimitar les funcions de cada servei. En relació al treball educatiu amb infants i famílies s'ha evidenciat poc marge de maniobra per part de l'EBE per contribuir a la millora de l'acollida, entenen-la com un seguiment i acompanyament que va més enllà de la rebuda inicial, sobretot a secundària. Els acompanyaments que l'EBE pot fer de les famílies o dels joves als diferents serveis i recursos de la ciutat són molt complexos i estan basats en la capacitat de les professionals de saber posar en marxa una xarxa de relacions i contactes per la trajectòria professional que ja han desenvolupat i no tant perquè el treball en xarxa sigui una realitat. Finalment, l'EBE

té poc impacte en les tasques encomanades pel que fa a la integració dels infants en les activitats de lleure del municipi relacionades amb el PEEV.

Dels EBE als models de l'organització de l'acollida als centres

Un dels aspectes que es deriva de l'avaluació de l'EBE i que caldria explorar de forma més aprofundida en posteriors recerques és la relació entre la valoració que els centres fan de l'EBE i la perspectiva o model cap al qual tendeix l'organització de l'acollida en cada centre. Davant del fet constatat de l'existència d'una gran heterogeneïtat pel que fa a les valoracions dels EBE —en una gradació de menys important, és a dir residual, fins a altres centres que el consideraven fonamental— vàrem trobar correspondència amb diferents models d'organització de l'acollida segons com el centre duia a terme la pràctica educativa. Aquests models s'estableixen a partir de set dimensions diferenciades en el treball del centre:

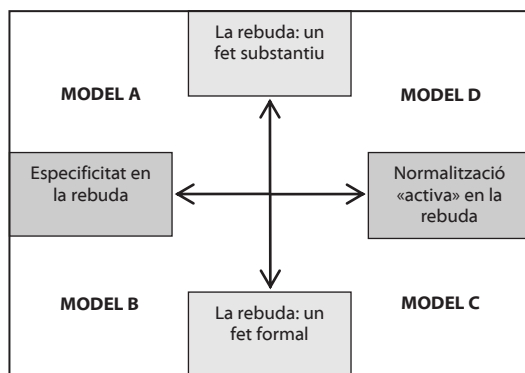
1. Actitud de recepció del professorat.
2. Organització del temps i dels espais escolars segons l'activitat educativa.
3. Paper del grup classe en l'acollida.
4. Organització del continguts escolars.
5. Organització del centre en relació als recursos d'acollida.
6. Vincles amb les famílies.
7. Relacions amb la comunitat.

Per analitzar i comprendre millor aquesta idea, es parteix dels diferents models d'acollida en els centres educatius (Alegre, Benito i González, 2006; 2008) diferenciant-los segons el lloc que ocupen sobre la base de dos eixos:

1. Especificitat–normalització
2. Substantivitat–formalització.

Aquesta diferenciació queda sistematitzada en l'esquema següent:

Figura 2. Eixos d'anàlisi dels models de rebuda

Font: Elaboració pròpia (Simó, 2010)

En l'eix horitzontal, especificitat–normalització «activa» de la rebuda, se situarien per una banda aquells centres que orienten llurs accions educatives amb l'objectiu que l'alumnat nouvingut tingui una recepció específica segons les necessitats (lingüístiques, emocionals, etc.) diferenciades; i en l'extrem oposat aquells centres que organitzen les accions relacionades amb la rebuda des d'una perspectiva d'implicació global del centre.

En l'eix vertical, substantiu–formal, tenim aquells centres que prenen decisions explícites i operatives, substantives, en relació a l'acollida, en contrast amb aquells centres que duen a terme accions vinculades a la rebuda des d'un punt de vista formal, és a dir, vinculat als elements legals i formals (documents institucionals, declaracions de «intencions», etc.) que cal complir. Ara bé, en la pràctica, el procés d'incorporació en el centre no es converteix en un projecte que contempli accions orientades a l'acollida segons les diferents situacions, recursos, etc.

La combinació de les variables de l'extrem de cadascun dels eixos dóna lloc a quatre models ideals de referència que, sense perdre de vista que funcionen només com a models explicatius, proposen plantejaments possibles que els centres poden assumir davant l'acollida (vegeu Figura 2).

En un model situat en el quadrant que combina l'especificitat de l'acollida amb l'eix substantiu (model A) trobaríem aquells centres en els quals les diferents estratègies d'acollida orienten l'acollida específica de l'alumnat nouvingut planificada segons les seves necessitats (lingüístiques, emocionals, etc.) diferenciades, per a poder integrar-se, en un segon moment, en les diferents activitats que realitzen el conjunt de nens i nenes del centre.

En un model específic-formal (model B), l'atenció específica en els recursos paral·lels es manté al llarg de tota l'escolarització ja que l'acollida es planteja com el moment en el qual es detecten els dèficits i no les possibilitats d'aprenentatge que l'alumnat nouvingut té en relació a l'adquisició de continguts lingüístics i de les altres àrees curriculars i, en menor mesura, emocionals.

En un model que combini l'eix formal amb la normalització activa de l'acollida (model C), ens situaríem davant de centres que si bé plantegen l'acollida des del punt de vista formal en els diferents documents del centre, el que prevaldria seria la integració de tots els nens i nenes en les activitats i recursos del centre. Encara que en aquest model no podem parlar de segregació de l'alumnat nouvingut en recursos paral·lels podríem trobar-nos en situacions en les quals els infants nouvinguts no poden seguir en igualtat de condicions el treball educatiu que realitza la resta d'alumnat del centre.

Finalment, en el model que sorgeix de la combinació dels eixos normalització activa de l'acollida amb el substantiu (model D), tenim aquells centres que posen en marxa recursos materials i humans, espais i temps específics per a l'acollida i al mateix temps estan coordinats i integrats en la dinàmica global del centre, de la qual participen el conjunt d'alumnat i docents de l'escola. I aquí ens sorgeix la següent pregunta: Estan preparats els equips per assumir aquest canvi de perspectiva educativa, implicar el centre en l'acollida dels nens i nenes de l'escola i possibilitar el màxim desenvolupament de les oportunitats d'aprenentatge de tot l'alumnat del centre?

Lluny de la voluntat d'enaltir models com a grans solucions o infravalorar-ne d'altres possibles, el plantejament proposat vol oferir claus d'anàlisi per a la comprensió de les pròpies pràctiques amb la intenció que els centres puguin reflexionar sobre les seves accions entorn de l'acollida i desenvolupar el seu camí cap a la millora en la igualtat d'oportunitats, processos i resultats d'aprenentatge de tots els nens i nenes en edat escolar.

Conclusions: sobre les condicions de la cohesió social

El recorregut fet al llarg de l'article evidencia que les polítiques educatives d'acollida han de treballar en mesures multidimensionals que possibilitin la implicació dels diferents agents en diversos nivells. D'una banda, les decisions dels poders públics a l'hora de configurar el mapa escolar repercuteixen de forma directa en la composició social de la població escolar. De l'altra, el compromís de totes les famílies, i també les de classe social més benestant, a l'hora de valorar de forma positiva l'heterogeneïtat en la composició social de les escoles, és fonamental per fomentar la cohesió social. Com també ho és la implicació dels centres en projectes educatius que plantegin organitzar l'acollida per fer possible la igualtat d'oportunitats per a tots els nens i nenes i les famílies que formen part de l'escola i establir xarxes amb la comunitat.

L'anàlisi del procés i els resultats permeten destacar algunes claus de reflexió per a la millora de l'acollida als centres:

- És important que els centres visquin l'experiència d'acollida com un procés de vinculació a la comunitat que traspasa el moment inicial de la rebuda per fer-ne un seguiment que es perllonga en el temps. En aquest procés d'acollida són fonamentals actituds de tracte personalitzat en tots els recursos que es troben les persones nouvingudes. Paral·lelament cal plantejar les estratègies adreçades a tota la població des del treball en xarxa dels diferents recursos disponibles, i no des d'un treball aïllat d'alguns dels recursos que treballen per a l'acollida.
- Les mesures de les polítiques d'acollida són indissociables de les polítiques urbanístiques. Com afirmen Martori i Hoberg (2008), tot i que avui la segregació a Catalunya és inexistent en una perspectiva global, hi ha tendències que alerten d'un possible risc. I, a més, no és possible compensar la tendència cap a la segregació residencial només des de la regulació del mapa escolar, les mesures de la qual tenen també els seus límits. Possibiliten una composició heterogènia de la població escolar en el moment de la preinscripció però això no és suficient per a garantir la diversitat de forma estable. Creen un marc d'implicació de tots els agents educatius però no promouen la implicació col·laborativa de totes les escoles. La cooperació entre escoles demana un entorn de confiança i de treball en xarxa cap a l'objectiu que l'educació de tots els nens i nenes de la ciutat esdevingui un repte i un compromís col·lectiu.
- Els recursos de suport a l'acollida no s'han de centrar en la tasca d'adquisició de la llengua catalana en infants i joves en edat escolar ja que són les aules d'acollida i les aules ordinàries les que poden entomar aquest repte amb els recursos humans, materials i amb una organització el més eficient possible per a garantir l'èxit educatiu de tots els nois i les noies.

- L'acollida d'infants i famílies a la ciutat va mes enllà de l'escola. Treballar per a la igualtat d'oportunitats educatives i socials vol dir fer-ho també en el lleure i en les activitats fora de l'escola a través de la coordinació dels agents del territori (esport, música, biblioteques, reforç escolar, etc., a través dels PEE). També són necessaris recursos que estableixin ponts entre la comunitat educativa i l'entorn en la participació en activitats culturals, en participació en drets i deures de la ciutat des de l'escola i cap enfora.
- Les escoles també s'enfronten al repte de reflexionar conjuntament com es plantegen i comparteixen llurs projectes educatius perquè l'organització de l'acollida als centres impregni les actuacions educatives, més enllà dels documents i recursos establerts del centre. Cal fer possible l'anàlisi, la reflexió i el debat compartit al voltant dels models d'acollida i de relació que els centres ofereixen per a tots els infants i famílies que formen part de l'escola i no només de la població immigrada.

Com hem vingut manifestant al llarg de l'article, les pràctiques socials i educatives envers l'acollida orientades a la cohesió social a les escoles i als municipis necessiten de recursos, polítiques i procediments. I també actituds i maneres de fer clarament compromeses envers el reconeixement de totes les persones com a participants de l'espai públic. Per això és fonamental establir relacions de confiança i de complicitat entre tots els agents implicats, cadascú des de la seva funció, cap a l'objectiu compartit de millorar les condicions i oportunitats educatives i socials de les persones que arriben a la ciutat. I, en definitiva, això ens implica a tots. Aquest és el repte, la responsabilitat i l'oportunitat que tenim tots els membres que formem part d'una comunitat.

Referències

- Alegre, M.A. (2005) *Educació i immigració: l'acollida als centres educatius*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 44.
- Alegre, M.A.; Benito, R.; González, S. (2006) *Immigrants als instituts: l'acollida vista pels seus protagonistes*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 55.
- (2008) *De l'aula d'acollida a l'aula ordinària: processos d'escolarització de l'alumnat estranger*. Bellaterra, IGOP. Disponible a: <http://www.migracat.cat/document/466323e1ebfe958.pdf> [accés: 08.06.2011].
- Alegre, M.A.; Benito, R.; Chela, X.; González, S. (2010) *Les famílies davant l'elecció escolar. Dilemes i desigualtats en la tria de centre a la ciutat de Barcelona*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 72.
- Benito, R.; González, I. (2007) *Processos de segregació escolar a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 59.
- Carbonell, J.; Simó, N.; Tort, A. (2002) *Magrebins a les aules. El Model Vic a debat*. Vic, Eumo.
- Collet, J.; Simó, N.; Tort, A. (2010) «Espacios de Bienvenida Educativa (EBE): luces y sombras en torno a su implantación». *Organización y Gestión Educativa*, 2, p. 31-33.
- Ferrer, F. [dir.] (2009) *L'estat de l'Educació a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 70.

- Generalitat de Catalunya [GENCAT] (2009) *Pla per a la Llengua i Cohesió Social*. Barcelona, Departament d'educació. Disponible a: http://www.xtec.es/lic/intro/documenta/pla_lic_nov_09.pdf [accés: 17.06.2011].
- (2010) *Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012 (Catalunya)*. Barcelona, Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria per a la Immigració. Disponible a: http://www20.gencat.cat/docs/dasc/01Departament/08Publicacions/Ambits%20tematics/Immigracio/03publiforacoleccio/2009/06pci2009/PCI_Català2009_2012.pdf [accés: 05.06.2011].
- Kempen, R.; Özüekren, A. (1998) «Ethnic segregation in cities: New forms and explanations in a dynamic world». *Urban Studies*, 35 (10), p. 1631-1656.
- Martí, L. (2007) «El CEIP Montseny. La màgia d'un lloc acollidor», a *Caixa d'eines, 06. Llengua, interculturalitat i cohesió social. El centre educatiu acollidor (II)*. Barcelona, Departament d'Educació, p. 58-81. Disponible a: <http://www.xtec.es/lic/intro/documenta/caixa%20eines/caixaeines%206B.pdf> [accés: 05.06.2011].
- Maroy, Ch. (2009) «Introduction to the sub-issue "New modes of regulation of education systems"». *Compare*, 39 (1), p. 67–70.
- Martori, J.C.; Hoberg, K. (2008) *Immigrants a les ciutats. Segregació i agrupació territorial de la població estrangera a Catalunya*. Barcelona, Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. Col·lecció Polítiques, 64.
- Raveaud, M.; van Zanten, A. (2007) «Choosing the local school: middle class parents' values and social and ethnic mix in London and Paris». *Journal of Education Policy*, 22 (1), p. 107-124.
- Tort, A.; Simó, N. (2007) «Escolarització, immigració i territori. Algunes reflexions». *Ausa*, 23 (159), p.123-136.
- Simó, N.; Tort, A.; Lago, J.R. (2009) «Escola i comunitat intercultural: estratègies de treball comunitari a Vic i a Hostalets de Balenyà», a *Recerca i immigració II*. Barcelona, Secretaria per a la Immigració. Disponible a: http://www20.gencat.cat/docs/dasc/01Departament/08Publicacions/Coleccions/Ciutadania%20i%20immigracio/recerca_immigracio_2/200110versiodefinitiva.pdf [accés: 01.07.2011].
- Simó, N. [coord.] (2010) *Els espais de Benvinguda Educativa a Vic i a Reus* (Informe d'avaluació 2008ARAFI00042). Vic, GREUV-UVIC. Disponible a: <http://fem.uvic.cat/archives/292> [accés: 11.06.2011].

La acogida de alumnado inmigrante en el sistema educativo en Cataluña: reflexiones y propuestas a partir del análisis del caso de Vic

Resumen: Catalunya y el Estado Español han recibido, en los últimos 20 años, un creciente número de población de distintas procedencias geográficas. Esta ha tenido un fuerte impacto en los centros educativos con la creciente incorporación de alumnado recién llegado. La recepción del alumnado inmigrado ha suscitado diferentes actuaciones políticas, sociales y educativas durante estos años. En este artículo se analizan las medidas que se han puesto en marcha en Vic, desde 1997 hasta el 2010, con la finalidad de aportar elementos de reflexión y contribuir a mejorar la acogida educativa y social de la población escolar recién llegada y la de sus familias.

Palabras clave: acogida de alumnado recién llegado, alumnado inmigrante, modelos de acogida escolar, políticas de acogida, integración escolar

L'accueil d'élèves immigrés dans le système éducatif en Catalogne : réflexions et propositions à partir de l'analyse du cas de Vic

Résumé : Le processus si intense d'arrivée d'une nouvelle population en Catalogne et dans le reste de l'Espagne a eu un impact important sur l'incorporation dans les écoles, depuis le milieu des années 1990, d'enfants jeunes et très jeunes de provenances diverses. L'accueil d'élèves immigrés a suscité différentes interventions politiques, sociales et éducatives au cours de ces dernières années. Dans cet article, nous analysons les mesures qui ont été mises en œuvre à Vic (prov. de Barcelone), de 1997 à 2010, dans le but d'apporter des éléments de réflexion et de contribuer à améliorer l'accueil éducatif et social de la population scolaire nouvelle-venue ainsi que des familles.

Mots-clés : accueil d'élèves nouveaux-venus, élèves immigrés, modèles d'accueil scolaire, politiques d'accueil, intégration scolaire

The reception of immigrant students in the Catalan education system: reflections and proposals based on an analysis of the case of Vic

Abstract: The arrival of very high numbers of new immigrants in Catalonia and the rest of Spain has had a major impact on school admissions of children and young people from different countries since the mid-1990s. The reception of immigrant students has led to various political, social and educational actions during this period. In this paper, we analyse the measures that were implemented in the town of Vic from 1997 to 2010. The aim is to raise some points for reflection and contribute to improving the social and educational reception of newly arrived immigrant students and their families.

Keywords: reception of newly arrived immigrant students, immigrant students, models of school reception, reception policies, school integration